

АКТУАЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ

Съвременният туризъм е сред индустриите, съществено повлияващи ежедневието на хората и начина им на прекарване на свободното време. При все голямото разнообразие в мотивите за предприемане на пътуване изборът им се обуславя преди всичко от особеностите и представите за мястото на потребление на туристическите продукти – туристическата дестинация.

България като страна, активно развиваща туризма, се нуждае от базисната теория в тази важна област на научното познание. Затова трябва да се отбележи и открие интересът към туристическата дестинация на доц. д-р Мария Станкова, намерил отражение в излязлата наскоро интересна и актуална монография.¹ В нея авторът насочва научните си търсения към *значимия проблем за установяване на възможностите за повишаване конкурентоспособността на туристическата дестинация. Те са отразени и в редица други нейни публикации, по важните от които са монографиите „Усъвършенстване управлението на туристическата дестинация” и „Ресурсно осигуряване на туристическа дестинация”, както и в статии в български и международни специализирани издания, намерили признание в научната област.*

Доц. Станкова прави обстоен обзор на приложимата към изследването методология и посочва главните източници на анализирания данни. Тя поставя особен акцент и върху дефинициите на понятията „туристическа дестинация”, „конкурентоспособност на туристическа дестинация” и „модел за повишаване конкурентоспособността на туристическа дестинация”. Авторът откроява факторите, обуславящи пазарната динамика и необходимостта от прилагането на комплексния подход към изследваната проблематика. В пряка връзка с тях тя рамкира и редица допускания и ограничения, определени като допустими. Те, уточнява М. Станкова, произтичат от целесъобразното прилагане на концептуалните теории на Р. Бътлър, Бирман, Бухалис, както и от теоретичните постановки, изложени в трудовете на Св. Ракаджийска, М. Нешков, М. Воденска, В. Маринов и др., както и полага усилия за интерпретиране на текста в съответствие с вменените от „Дневен ред 21 век” и „Етичния кодекс в туризма“ нови образователни функции на туризма.

Глава първа е посветена на теоретичните аспекти на повишаване конкурентоспособността на туристическа дестинация. За изясняване еволюцията на конкурентоспособността доц. Станкова изследва два основ-

¹ Станкова, М. (2013). *Повишаване конкурентоспособността на туристическата дестинация*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски”, 385 с.

ни модела, условно определени като традиционен и модерен. Анализът е времево позициониран чрез разработките на автори като Смит, Рикардо, Хекшер, Олин, Леонтиев, Върнън, Линдер, Кругман и Ланкастър за период, обхващащ близо две века. Тя уточнява, че макар изследването на конкурентоспособността в икономическата литература да е от полза за разбирането на значението ѝ за националната или регионална икономика или за фирмения конкурентен потенциал, то стои до известна степен извън фокуса на внимание на конкретната разработка. За тази си позиция авторът се базира на вижданията на двама от водещите специалисти от областта на туризма - Дугър и Ким, които отбелязват, че конкурентоспособността на туристическата дестинация има своите специфики, докато разяснението ѝ изисква да се проучи и изясни терминологичният апарат на „туристическата дестинация“ и характеристиките му. Това е и причината доц. Станкова да разгледа основополагащите трактовки на Фрамке, Георгулас,² Мърфи и Лейпър от 70-те и 80-те години на XX век. Акцентът обаче е поставен върху разбирането ѝ за туристическата дестинация като активизиращ и структуроопределящ фактор за туристическата индустрия.

За изясняването на теориите за туристическата дестинация и нейната конкурентоспособност в разработката са ползвани понятиен апарат и показатели, възприети от международни организации като Световната туристическа организация (СТО) и Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОЕСД). В съответствие с препоръките на СТО и целите на изследването е направен подробен анализ на световния туристически пазар, възприемайки регионалния подход на СТО, разделящ света на пет региона. М. Станкова обобщава официални статистически данни и на тази база извежда конкретни тенденции, като *представя и варианти и възможности за усъвършенстване на съществуващите теоретични твърдения. Това допринася за тяхната ефективност, ефикасност и икономическа приложимост.*

Актуалността на изследваната в монографията проблематиката е обусловена и от извеждането на тенденциите на микроравнище, намиращо израз в набор от добри практики за повишаване конкурентоспособността на туристическа дестинация. Доц. Станкова е направила проучване на туристическата практика по отношение на съществуващите добри и успешни инициативи за моделиране на дестинационната конкурентоспособност и констатира, че броят им е малък, както и че визират ограничен териториален обхват – провеждани са предимно в малки островни територии и субнационални райони. По повод на това прави впечатление споделения личен опит от участието ѝ в реализацията на конкретен проект по програма за повишаване на конкурентоспособността.

Във втора глава вниманието е насочено към *методологическите въпроси на повишаване конкурентоспособността на туристическа дес-*

² Geogulas, N. (1970). Tourist destination features. - Journal of Town Planning Institute, 56, p. 442-446.

тинация. М. Станкова предлага декомпозирането ѝ в два аспекта – първо, на анализ на факторите и условията за туристическата дестинация и второ, на анализ на нейната конкурентоспособност. *Всъщност в монографичния труд е представена усъвършенствана методология за решаване на значими проблеми, свързани с анализа на факторите и условията за туристическата дестинация.* Прилагайки я, доц. Станкова анализира факторите и условията за дестинация България, както и редица социално-икономически показатели - териториално планиране, образователна структура, равнище на заетост, инвестиции, иновационен потенциал, инфраструктура, качество на околната среда. В резултат от това е установено, че повече от половината от територията на страната има голям потенциал за развитие на туризъм, но отчитайки световните тенденции, икономическата ситуация у нас и спецификата на сектора. Прави впечатление и изводът, че е наложително усъвършенстване на управлението на туристическите дестинации при интегриране на ресурсите на дестинационно ниво и възприемане на високоэффективни поведенчески алгоритми за устойчиво развитие.

Специално място е отделено на анализа на конкурентоспособността като ключов компонент на методиката за анализ на туристическата дестинация. За постигане на целите на изследването същият е представен като целенасочен процес на идентифициране и квантифициране на главните елементи на пазара, имащи отношение към бизнес-дейностите и продуктите. Анализът е основан на цялостно проучване на потребителите, конкурентите, доставчиците и дистрибуционните канали и е предпоставка за изработване на ефективен механизъм за избор на решение за конкурентоспособността на продукта (вкл. и туристическия) на фона на постоянно променящите се конкурентни взаимоотношения.

В съответствие с логиката на разработката анализът е представен на две нива: дестинация държава и дестинация туристически център.

В изследването са очертани тенденциите за сезон 2008 – 2009 г., съпоставен със сезон 2011 – 2012 г. Целта е да се илюстрира методиката за анализ на конкурентоспособността на туристическата дестинация и да се установят насоките по отношение бъдещето на дестинациите за зимен ски туризъм в България при сравнение с някои от преките им конкуренти. Подобен анализ е правен единствено в предходен труд на М. Станкова. Според нея по-широкото му приложение е от значение за стратегическите документи, интерпретиращи развитието на туризма на регионално и национално ниво. Вниманието е насочено специално към туристическа дестинация Банско, като се акцентира върху извода, че за нея се регистрират най-ниски оценки на конкурентоспособност и това прави особено наложително преосмислянето на управлението на дестинацията и евентуалното ѝ репозициониране чрез диверсифициране на предлагания туристически продукт.

В *трета глава* е обърнато внимание на *приложните въпроси на повишаването на конкурентоспособността на туристическата дестина-*

ция. Разработен е алгоритъм за провеждане на факторен анализ за дестинацията при използване на SPSS специализиран софтуер. Емпиричната част на изследването е базирана на проведената квалитетна оценка за дестинация Банско и борави с шест групи условия (параметри на конкурентоспособност). Това спомага за проучване на изменението на конкурентоспособността на дестинацията съобразно зависимостта между тях и броя на постоянното население и броя на туристите за период от десет години.

Предложен е и алгоритъм за повишаване конкурентоспособността на туристическата дестинация, обвързан с усъвършенстваното ѝ управление и устойчивото развитие. Базовият модел за управление на туристическата дестинация под ръководството на организации, специализирани в тази област, е интегриран в по-обхватния модел за повишаване конкурентоспособността. В монографията моделът е внедрен според концептуалната рамка, предложена от Дуайър, Ким,³ Мелор, Ливайк и Едуардс за дестинация Австралия в конкретно изследваната туристическа дестинация Банско.

В заключението М. Станкова обобщава значението на моделирането на конкурентоспособността на туристическата дестинация и нейното повишаване като специфичен инструмент за преодоляване на основните проблеми на българския туризъм. Тя стига до извода, че липсата на стратегия прави дестинациите особено чувствителни към стратегическото течение и е предпоставка за неуспех във връзка с конкурентоспособността поради невъзможността им да забележат, установят и отговорят на променящата се външна среда. Авторът откроява и основните задачи, от чието решаване зависи по-нататъшното повишаване на конкурентоспособността за дестинация България в световен и регионален план.

Към представения труд могат да бъдат отправени някои критични бележки, които имат характера преди всичко на препоръки и в никакъв случай не намаляват неговите достойнства. Добре би било анализът в глава втора, точка втора "Анализ и оценка на конкурентоспособността на туристическа дестинация" да се разшири и конкретизира по отношение на отделните дестинации. Тази препоръка е продиктувана от факта, че установените данни са интерпретирани чрез съпоставяне на характеристики, без да са предложени конкретни мерки за преодоляване на установените слабости по изследваните параметри. Разработката би спечелила от представянето им в табличен вид, последвано от задълбочен анализ. *Открояват се и редица недостатъчно решени проблеми, свързани с установяване на нагласите на потребителите на туристическия продукт и заетите в сферата на туризма, преди всичко по отношение на дестинация Банско.*

Цялостната оценка за а монографията обаче ми дава основание да отбележа, че в нея се съдържат редица приноси. Заслужават внимание

³ Dwyer, L., Z. Livaic and R. Mellor (2003). 'Competitiveness of Australia as a Tourist Destination. - Journal of Hospitality and Tourism Management, 10(1), p. 60-79.

например изведените обобщения, имащи теоретично и методологическо значение за конкурентоспособността на туристическата дестинация. Важни са също представените варианти и възможности за усъвършенстване на съществуващите теоретични твърдения от областта на конкурентоспособността на туристическите дестинации и нейното повишаване, което допринася за тяхната ефективна и ефикасна приложимост. Не можем да отменим и предложения набор от параметри, въз основа на които да се изведе квалитативна оценка на конкурентоспособността на туристическа дестинация. Особено внимание заслужава разработеният специфичен алгоритъм за провеждане на факторен анализ за туристическа дестинация при използване на SPSS специализиран софтуер. Авторката е изготвила и конкретен модел за повишаване на конкурентоспособността, апробиран към туристическа дестинация Банско, чрез който се предлага цялостен методически инструментариум за решаване на важни и значими икономически и социални проблеми за регионалната и националната конкурентоспособност. Интерес представлява и установяването на действието на определени закономерности, които намират отражение върху сегашното състояние на конкурентоспособността на туристическата дестинация и предопределят до голяма степен тенденциите по отношение на нея.

Монографията може да се приеме за прецизирано научно изследване, в което постигнатите резултати са поднесени разбираемо и в тяхната логическа обвързка.

Проф. д-р Манол Рибов